

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-1-65-111>

УДК 658.86/87

Мазуренко В.О.

Київський національний торговельно-економічний університет

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. В даній статті розглянуто основні показники, які використовуються науковцями для оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю. Розуміння стану дебіторської заборгованості та особливостей окремих її видів якісно покращує процес управління даними активами. Запропоновано нові показники для оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю, які беруть до уваги сучасні тенденції в діяльності та управлінні підприємствами. Розроблені пропозиції можуть бути актуальними в сучасних умовах економічного розвитку, в основу якого покладено зростання важливості інтересів власників підприємств.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, ефективність управління, чистий грошовий потік, ринкова вартість підприємства.

Mazurenko Vadym

Kyiv National University of Trade and Economics

IMPROVEMENT OF EVALUATING INDICATORS OF ENTERPRISES MANAGEMENT OF RECEIVABLES EFFICIENCY

Summary. This article discusses the main indicators used by academics to assess the effectiveness of management of accounts receivable. Understanding the status of receivables and the peculiarities of its individual types improves qualitatively the process of asset management. New indicators are proposed for assessing the efficiency of management of accounts receivable, which take into account the current trends in the activities and management of enterprises. Proposals developed may be relevant in the current conditions of economic development, based on the growing importance of the business owners' interests.

Keywords: receivables, management efficiency, net cash flow, market value of the enterprise.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато вітчизняних та зарубіжних науковців приділяли велику увагу оцінюванню ефективності управління дебіторської заборгованості. На сьогоднішній день є широкий перелік показників для оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю на підприємстві. Однак із розвитком економічної думки з'являються нові показники результатів діяльності підприємств, які можуть бути використані для оцінки ефективності управління дебіторською заборгованістю. Все це дає більш глибоке розуміння послідовності формування заборгованості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Ефективне управління дебіторською заборгованістю є передумовою підвищення рівня використання фінансових ресурсів і можливостей інноваційного розвитку підприємств в умовах ринкової економіки. Переважна більшість існуючих показників не враховують інтереси власників підприємства.

Мета статті: розкрити повноту існуючої системи показників оцінювання ефективності управління дебіторською заборгованістю, визначити можливість введення нових показників, обґрунтувати їх необхідність.

Виклад основного матеріалу. Ефективність управління дебіторською заборгованістю підприємства позначається на фінансових результатах його господарської діяльності, таких як виручка від реалізації, чистий прибуток, скорочення витрат та ін. Структура і розміри дебіторською заборгованістю мають вплив на показники фінансової стійкості й ліквідності підприємства і його позиціонування на ринку.

Ефективність управління дебіторською заборгованістю доцільно виразити через відношення результату, під яким пропонуємо розуміти чистий прибуток підприємства або його приріст, отриманий за рахунок надання відстрочки платежу, до витрат або загального обсягу ресурсів.

Ефективність управління ДЗ ми вважаємо доцільним виразити через відношення результату, під яким пропонуємо розуміти чистий прибуток підприємства або його приріст, отриманий за рахунок надання відстрочки платежу, до витрат або загального обсягу ресурсів.

Про результати управління ДЗ можуть свідчити показники, що відображають ступінь ефективності діяльності підприємства загалом, його підрозділів та окремих працівників, на яких покладено роботу з управління ДЗ. Отже, для проведення оцінки ефективності управління ДЗ підприємства необхідним є розрахунок основних показників господарської діяльності. Розглянемо основні показники діяльності великих і середніх підприємств торгівлі і, відповідно, впливу на них зміни ДЗ.

У залежності від цілей визначення ефективності результат (ефект) І може бути оцінений різними показниками, що характеризують проміжні і кінцеві результати діяльності. Наприклад, економічний ефект може бути оцінений показниками: – обсяг прибутку (балансового, чистого); – економія окремих видів ресурсів у натуральному чи вартісному вираженні; – зниження собівартості (для збиткових виробництв).

В системі ресурсів має використовуватися балансове значення ДЗ, оскільки за рахунок її формування підприємство може отримати додат-

ковий прибуток. Доцільним є розмежування окремих видів ДЗ, щоб оцінити ефективність формування окремо довгострокової чи короткострокової ДЗ. Крім того, для оцінки ефекту результуючий показник можна співставити із величиною витрат, пов'язаних із обслуговуванням боргу та фінансових витрат через неповернення боргу.

Ефективність управління дебіторською заборгованістю можна охарактеризувати показником рентабельності як відношення чистого прибутку підприємства до середньорічної суми дебіторської заборгованості.

Згідно з Савицькою Г.В. оцінити вплив дебіторської заборгованості дозволяють такі показники, як оборотність обігових коштів, виручка, чистий прибуток, розмір кредиторської заборгованості підприємства. Розглянемо зв'язок ДЗ із цими основними фінансовими показниками детальніше [1, с. 427].

Зміна ДЗ прямо або опосередковано впливає на всі значущі фінансові показники підприємства. Така впливовість говорить про важливість ефективного управління ДЗ як одного з основних факторів успішної комерційної діяльності підприємства. Згідно з Савицькою Г.В., оцінити вплив ДЗ дозволяють такі показники, як оборотність обігових коштів, виручка, чистий прибуток, розмір кредиторської заборгованості підприємства. Розглянемо зв'язок ДЗ із цими основними фінансовими показниками детальніше.

1. Прибуток. На прибуток підприємства відчутно впливає прострочена ДЗ, а також витрати, що враховуються при розрахунку прибутку, необхідні для обслуговування простроченої ДЗ; можливий перехід простроченої ДЗ в сумнівну і безнадійну до стягнення, і, як підсумок, її списання на фінансові результати діяльності підприємства.

2. Виручка. Аналізуючи виручку підприємства в динаміці, можна дійти висновків про положення підприємства на ринку, його конкурентоспроможність, ліквідність товарів, що реалізуються, успішність маркетингової та збутової діяльності, ефективність роботи відділу продажів та ін. Окрім цього, на зміну рівня виручки істотно впливає кредитна політика підприємства, основним об'єктом якої є ДЗ. В цілому, ДЗ та виручка підприємства знаходяться в прямій залежності: зі збільшенням розмірів ДЗ збільшується виручка підприємства.

3. Розмір кредиторської заборгованості. Цей показник говорить про стан платоспроможності та фінансової дисципліни підприємства, про те, в яких розмірах воно буде змушене відволікати оборотні засоби, а також наскільки оперативно підприємство отримує грошові кошти, щоб погасити свої кредитні зобов'язання. Затримка підприємствами-дебіторами виплат за борговими зобов'язаннями спочатку веде до утворення простроченої кредиторської заборгованості, потім – до вилучення коштів з оборотних активів. Це свідчить про залежність оборотних активів від простроченої ДЗ [1, с. 427].

На нашу думку, перші два показники як підсумкові для оцінки ефективності управління ДЗ є підходящими і показовими. Але ми не можемо використовувати розмір кредиторської заборгованості як результат від формування ДЗ на

підприємстві. Так, дебіторська й кредиторська заборгованість тісно пов'язані між собою, проте самі по собі не можуть розглядатися як результати. На основі співставлення їх обсягів можна зробити частковий висновок стосовно типу кредитної політики, яка реалізується підприємством.

Виходячи з приналежності ДЗ до оборотних активів, в своїй публікації науковці В.В. Зянько та Н.М. Філатова, концентруючи увагу переважно на аналізі таких показників ефективності використання оборотних активів, як коефіцієнт оборотності оборотних активів та коефіцієнт рентабельності оборотних активів, окремо пропонують до аналізу коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості [2, с. 186-193].

На відміну від цього, в своєму дослідженні Д.Л. Яшук пропонує використовувати показники ефективності управління дебіторською заборгованістю та коефіцієнт фінансової стійкості, не враховуючи показники ефективності управління оборотними активами в цілому [3, с. 254].

Розглянемо більш часткові розрахункові показники, запропоновані різними дослідниками. В своїй науковій статті, присвяченій розробці механізму управління дебіторською заборгованістю на підприємстві, В.Ю. Сутягін пропонує обчислення показників, результати аналізу яких дозволять керівництву підприємства сформувати і в подальшому коригувати систему управління дебіторською заборгованістю:

1. Коефіцієнт відволікання оборотних активів в поточну дебіторською заборгованістю (ДЗ) за товари, роботи, послуги (КВАдз):

$$КВАдз = \frac{ДЗв + ЧРВдз + РСБ}{ОА}$$

де ДЗ_в – сума поточної ДЗ покупців, що оформлена векселями;

ЧРВ_{дз} – сума чистої реалізаційної вартості ДЗ;

РСБ – сума резерву сумнівних боргів;

ОА – загальна сума оборотних активів.

2. Коефіцієнт можливої інкасації поточної ДЗ за товари, роботи, послуги (КМІдз):

$$КМІдз = \frac{ДЗв + ЧРВдз}{ДЗв + ЧРВдз + РСБ}$$

3. Середній період інкасації поточної ДЗ за товари, роботи, послуги (ПІдз):

$$ПІдз = \frac{ДЗв + ЧРВдз}{O_p}$$

де O_p – сума денного обороту по реалізації продукції у досліджуваному періоді [7, с. 180-181].

Бланк І.А. пропонує визначати загальний ефект від інвестування грошових коштів у дебіторську заборгованість можна визначити за формулою:

$$Едз = Пдз - ПВдз - ФЗдз,$$

П_{дз} – додатковий прибуток підприємства, отриманий від збільшення обсягу реалізації продукції за рахунок надання кредитів;

ПВ_{дз} – поточні витрати підприємства, пов'язані із організацією кредитування покупців та інкасацією боргу;

ФЗ_{дз} – сума прямих фінансових збитків від неповернення боргів покупцями [8, с. 325-330].

Базуючись на розробках таких науковців, як С.В. Дубровська, А.Н. Тищенко, Н.А. Кизим,

Я.В. Догадайло, а також Новікова Н.М., яка займалася проблематикою дебіторської заборгованості торговельних підприємств, для здійснення оцінки результатів управління ДЗ торговельного підприємства пропонується розрахунок інтегрального показника загальної ефективності управління дебіторською заборгованістю (ЗЕУ_{дз}):

$$ЗЕУ_{дз} = E_{кп} + E_{ін},$$

де $E_{кп}$ – ефективність кредитної політики;

$E_{ін}$ – ефективність інвестиційної політики.

Ефективність кредитної політики маємо визначати за наступною формулою:

$$E_{кп} = \frac{ДПв}{Вдз + Вб},$$

де ДПв – додатковий прибуток підприємства, отриманий за рахунок надання відстрочки платежу;

Вдз – витрати, пов'язані з обслуговуванням дебіторської заборгованості;

Вб – фінансові втрати через неповернення боргу.

Ефективність інкасаційної політики ($E_{ін}$) визначається за наступною формулою:

$$E_{ін} = \frac{ДЗі}{Ві},$$

де ДЗі – сума боргу, яку було повернено в результаті впровадження заходів інкасації;

Ві – витрати, пов'язані із впровадженням заходів щодо інкасації дебіторської заборгованості [8,9,11].

На нашу думку, доцільно розширити вищезазначений перелік видозміненим показником рентабельності – в знаменнику використати значення чистого грошового потоку підприємства. На сучасному етапі розвитку економічної думки головним пріоритетом діяльності підприємства є збільшення його ринкової вартості задля задоволення потреб власників. В центрі оцінки вартості підприємства знаходиться чистий грошовий потік, а відтак саме цей показник набуватиме все більшої значущості.

Таким чином, для здійснення постійної оцінки управління ДЗ необхідно контролювати цілий комплекс показників-індикаторів економічного стану підприємства, а також ряд показників, що говорять про тенденції розвитку та напрямки удосконалення існуючої на підприємстві системи управління боргами. Видозміна деяких звичних показників може дещо розширити перелік показників оцінки ефективності дебіторської заборгованості. В цілому науковцями наведено багато різноманітних показників, а відтак в подальшому доцільно зосередитися на виведенні універсального інтегрального показника для оцінки ефективності управління ДЗ.

Список літератури:

1. Савицкая Г.В. Комплексный анализ хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие. – М.: Инфра-М, 2013. – 607 с.
2. Зянько В.В. Шляхи підвищення ефективності управління оборотними коштами підприємств [Текст] / В.В. Зянько, Н.М. Філатова // Економічний простір. 2012. – № 62. – С. 186-193.
3. Ящук Д.Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи [Текст] / Д.Л. Ящук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 252-257.
4. Фінанси підприємств. Підручник / за ред. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2000. – 460 с.
5. О.Ю. Руденко. Фінансовий менеджмент: Конспект лекцій для студентів. – Донецьк, 2010.
6. Пікуліна Н.Ю. Фінансовий аналіз: навчально-методичний посібник. – Дніпропетровськ: Дніпропетровська державна фінансова академія, 2012. – 163 с.
7. Сутягин В.Ю. Разработка и внедрение механизма управления дебиторской задолженностью на предприятии // Социально-экономические явления и процессы. 2011. № 10(032). С. 180-181.
8. Бланк И.А. Управление активами / И.А. Бланк. – К.: «Ника-Центр», 2000. – 720 с.
9. Дубровська Є.В. Оцінка ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємств вантажного автотранспорту / Вісник економіки транспорту і промисловості № 36, 2011. – С. 253-256.
10. Тищенко А.Н., Кизим Н.А., Догадайло Я.В. Экономическая результативность деятельности предприятий: Монография. – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2005. – 144 с.
11. Новікова Н.М. Управління дебіторською заборгованістю торговельних підприємств: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / Новікова Наталія Миколаївна. – К., 2008. – 164 с.